

LOKALE ACTIES, GLOBALE LESSEN

Oeganda, Burundi, Niger :
De dringende nood aan duurzame oplossingen

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting.....	3
Inleiding	4
Vluchtelingen in Oeganda: welke vooruitzichten op duurzame oplossingen? ..	5
Het Afrikaanse land dat het grootste aantal vluchtelingen opvangt.....	5
Van humanitaire afhankelijkheid naar duurzame bestaansmiddelen	6
De lacunes in de bescherming moeten op de voorgrond staan	8
Hervestiging – een duurzame maar vergeten oplossing voor de meest kwetsbaren?.....	10
<i>> AANBEVELINGEN voor de uitvoering van duurzame oplossingen voor vluchtelingenpopulaties in Oeganda (en elders).....</i>	<i>12</i>
Terugkeren naar Burundi, maar onder welke voorwaarden?	13
Een nieuw elan voor terugkeer	13
Terugkeren in een moeilijke socio-economische context.....	15
Bemiddeling, rechtstoegang en sociale cohesie	17
Een duurzame en waardige terugkeer van repatrianten naar Burundi en daarbuiten?	19
<i>> AANBEVELINGEN voor een duurzame en waardige terugkeer naar Burundi</i>	<i>20</i>
Klimaat en voedselonzekerheid in Niger: preventie, agro-ecologie en menselijke mobiliteit.....	21
Meer en meer kwetsbare voedselsystemen.....	21
Anticipatie en risicobeheer vóór de crisis	23
Agro-ecologie als pijler van duurzame voedselsystemen	24
De onderschatte rol van de menselijke mobiliteit.....	26
<i>> AANBEVELINGEN om een antwoord te bieden op de voedselonzekerheid en om bij te dragen tot de klimaatadaptatie in Niger.....</i>	<i>28</i>

Samenvatting

De getuigenissen en analyses die Caritas International België (CI.be) in deze editie van "Lokale acties, globale lessen" heeft verzameld, ondersteunen de oproep van paus Franciscus tot wereldwijde solidariteit.¹ Met name door de context van de wereldwijde polycrisis moeten wij noodgedwongen onze steun aan bevolkingsgroepen die door vergeten humanitaire crisissen getroffen worden - dewelke verband houden met klimaat-, voedsel- en conflictrisico's - , versterken en onze aanpak op termijn herzien.

Onze partnerorganisaties van het Caritas-netwerk in Burundi, Niger en Oeganda delen hier hun ervaringen en lokale expertise om samen met ons lessen voor te stellen die overal ter wereld relevant zijn voor de Belgische ontwikkelingssamenwerking en humanitaire hulp, evenals voor haar partners.

Hun analyses spitsen zich toe op de volgende uitdagingen:

- **Lokale reacties en structuren versterken met het oog op de preventie van risico's die betrekking hebben op het klimaat, voedselonzekerheid en conflicten.**
- **De sociaal-economische ontwikkeling in een fragiele context ondersteunen door familiale landbouw en gediversifieerde, inclusieve en duurzame inkomstenbronnen te bevorderen.**
- **Mobiliteit, bescherming van ontheemden en vredeskwesties opnemen in de programma's en beleidslijnen.**
- **Een standpunt uitwerken over de "triple nexus" die de Belgische kijk op de uitvoering van deze benadering in kwetsbare contexten verduidelijkt.²**

¹ Vatican News (2018) [Pope Francis calls for a 'globalization of solidarity'](#).

² Voor meer informatie zie de aanbevelingen van de leden van 11.11.11 (2021). [Triple Nexus: How Humanitarian, Development and Peace Actors can Work Together](#).

Inleiding

De term "**langdurige crisis**" mag dan wel tegenstrijdig klinken... toch worden verschillende delen van de wereld, ook partnerlanden van Caritas International België (CI.be), getroffen door een uitzichtloze en eindeloze humanitaire crisis. Hoe? Vaak door een combinatie van aanslepende conflictdynamieken, kwetsbare systemen en de verwoestende gevolgen van de klimaatopwarming, die samen leiden tot terugkerende cycli van gedwongen volksverhuizingen. De wereldwijde instabiliteit in 2022 heeft de impact en de intensiteit van deze crisissen voor de reeds getroffen bevolkingsgroepen alleen maar versterkt.

De situatie in Oost-Congo, waarover de [vorige uitgave van deze publicatie ging](#), is hiervan een bijzonder sprekend voorbeeld. Deze nieuwe uitgave belicht de lessen en acties uit drie andere contexten. In **Oeganda** staat het ambitieus opvangmodel voor vluchtelingen nog steeds onder grote druk door de constante toestroom uit de buurlanden DR Congo en Zuid-Soedan. In **Burundi** blijven gedwongen verplaatsingen schering en inslag vanwege de sociaal-economische en politieke instabiliteit en het gebrek aan garanties voor vluchtelingengezinnen die na verscheidene jaren ballingschap naar hun gemeenschappen terugkeren. Ten slotte moet **Niger** het hoofd bieden aan een samenspel van klimaat-, milieu- en maatschappelijke rampen, waardoor de voedselonzekerheid in het land een recordniveau bereikt.

Ondanks de ernst van deze crisissen blijft de **reactie van de humanitaire gemeenschap ontoereikend**. De structurele onder-financiering van de internationale humanitaire hulp is een trend die zich voortzet en die door de COVID-19-crisis, gevolgd door de oorlog in Oekraïne, versterkt wordt.³ Zo bedroeg de financiering van het Burundi Humanitarian Response Plan ongeveer 30% voor 2022 terwijl dat voor Niger zo'n 50% is.⁴ Financiële middelen vrijmaken, vormt echter slechts een deel van de oplossing: een hervorming van de sector is essentieel om het huidige model om te vormen tot **daadwerkelijk duurzame programma's en beleidslijnen die aan de noden beantwoorden** en waarbij de middelen niet langer afhankelijk zijn van de mate van media-aandacht voor een crisis.

De alternatieven die in de analyses van deze publicatie voorgesteld worden, zijn gelijklopend en richten zich in de eerste plaats op de *oorzaken* van de crisissen. In de eerste plaats zijn gecoördineerde acties nodig om **de capaciteiten van de nationale en lokale actoren te versterken en hun verantwoordelijkheden** bij de preventie van meervoudige risico's opnieuw centraal te stellen.⁵ Ten tweede, **zijn de kwetsbare bestaansmiddelen en voedselsystemen belangrijke oorzaken van crisissen. Zij moeten dan ook veerkrachtiger worden** – deze logica geldt zowel voor de opvang van vluchtelingen als voor klimaatadaptatie. Ten slotte zouden de uitdagingen op het gebied van mobiliteit en gedwongen verplaatsingen moeten aanzetten tot verbintenissen **zodat stelselmatig bescherming en steun wordt verzekerd voor zowel de gastgemeenschappen als de bevolkingsgroepen die zich verplaatsen**, of het nu gaat om migranten, vluchtelingen, intern ontheemden of repatrianten. Sociale cohesie moet daarenboven integraal deel uitmaken van elk beleid en programma zodat de schaarse middelen eerlijk beheerd worden en zodat conflicten tussen verschillende groepen binnen een gemeenschap voorkomen of zelfs opgelost worden.

³ The New Humanitarian (2022) [How the focus on Ukraine is hurting other humanitarian responses](#).

⁴ Gegevens afkomstig van [OCHA](#).

⁵ Uit de [analyses](#) blijkt evenwel dat de internationale donoren nooit echt bereid waren hun beloften voor rechtstreekse financiering van lokale actoren na te komen: in 2021 ging slechts 1,2% van de internationale humanitaire hulp rechtstreeks naar lokale ngo's.

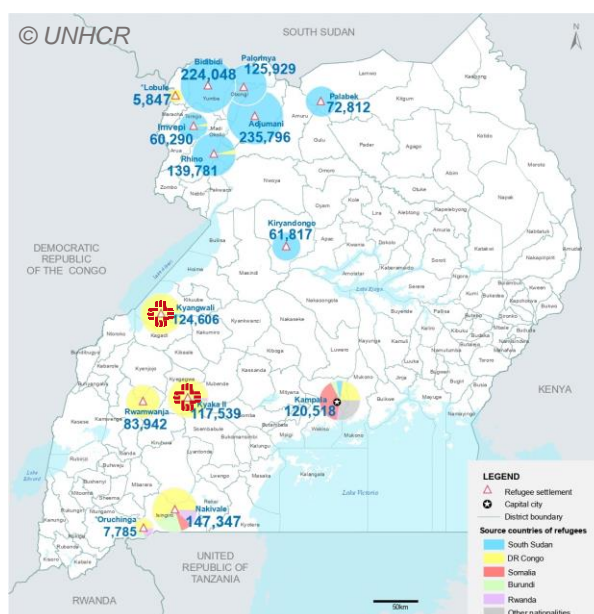
Vluchtelingen in Oeganda: welke vooruitzichten op duurzame oplossingen?

Deze analyse werd in samenwerking met [Caritas Hoima \(HOCADERO\)](#) opgesteld.

De escalerende conflicten in DR Congo en Zuid-Soedan blijven duizenden mannen, vrouwen en kinderen op de vlucht drijven naar Oeganda, het Afrikaanse land dat al het grootste aantal vluchtelingen opvangt. Hoewel de Oegandese autoriteiten aankondigen dat zij hun lange traditie van gastvrijheid en bescherming wenselijk voort te zetten, blijven enkele belangrijke obstakels de verdere uitwerking van duurzame oplossingen voor iedereen in de weg staan.

Het Afrikaanse land dat het grootste aantal vluchtelingen opvangt

Aanhoudende cycli van geweld in Zuid-Soedan en het oosten van de DR Congo hebben decennialang grootschalige verplaatsingen naar Oeganda veroorzaakt.⁶ In de eerste helft van 2022 zijn nagenoeg 70.000 vluchtelingen de grens met Oeganda overgestoken, zowel in het zuidwesten als in het noorden van het land. Voor de 1,5 miljoen vluchtelingen die er al wonen en van wie velen er al vele jaren verblijven, ondermijnt de hachelijke situatie van nieuw aangekomen gezinnen de hoop op terugkeer naar hun land van herkomst (zie onderstaande analyse voor het voorbeeld van vluchtelingen die terugkeren naar Burundi).

Kaart van de vluchtelingensituatie in Oeganda (per juli 2022), inclusief de locaties van de huidige programma's en partnerschappen van CI.be.

Tegelijkertijd werd minder internationale hulp verstrekt aan het systeem van opvang en het internationaal beschermingsgebied in Oeganda. Vorig jaar moest het Wereldvoedselprogramma (WFP) zijn voedselrantsoenen met 60% verminderen - een lineaire vermindering met een directe nadelige impact op het dagelijks levensonderhoud van vluchtelingenuishoudens, in het bijzonder van de meest kwetsbare families en zij die bescherming nodig hebben.⁷ In 2022 hadden verdere schokken door de oorlog in Oekraïne gevolgen voor de financiering van de hulp en leidden zij tot een stijging van de uitgaven van

⁶ Voor meer informatie over de manier waarop Caritas reageert op deze uitdagingen in DR Congo, verwijzen we naar [de eerste editie van Lokale acties, globale lessen – "De kwetsbaarheid overwinnen in DR Congo"](#).

⁷ The New Humanitarian (December 2022) ["Life is even worse now": Ration cuts and price rises hit refugees in Uganda](#).

LOKALE ACTIES, GLOBALE LESSEN

December 2022 – Vluchtelingen in Oeganda: welke vooruitzichten op duurzame oplossingen?

de huishoudens in Oeganda.⁸ Het feit dat de concrete mogelijkheden voor hervestiging naar derde landen - voorbehouden aan vluchtelingen met een bijzonder kwetsbaar profiel - nog steeds ver tekort schieten in de gestelde engagementen is een zorgwekkende vaststelling.

Deze moeilijke context **heeft het vooruitzicht op duurzame oplossingen voor vluchtelingengemeenschappen** op losse schroeven gezet: terugkeren kan levensgevaarlijk zijn en een duurzame sociaal-economische integratie in de Oegandese samenleving blijft gekenmerkt door ongelijkheden terwijl hervestiging slechts voor een kleine minderheid bereikbaar is.

Van humanitaire afhankelijkheid naar duurzame bestaansmiddelen

Het systeem van opvang van vluchtelingen in Oeganda wordt **dikwijls opgevoerd als voorbeeld**. In tegenstelling tot andere landen in de regio bieden het beleid en de wetgeving van Oeganda vluchtelingen zonder enig onderscheid toegang tot werk, onderwijs en gezondheidszorg. Bewegingsvrijheid en het recht op ondernemerschap worden eveneens gegarandeerd. Zodra hun dossier behandeld is, worden de vluchtelingen overgebracht naar "gastdorpen" waar zij een stuk grond toegewezen krijgen.

Hoewel deze visie en opvangstrategie in theorie de autonomie en ontwikkelingskansen voor vluchtelingen en gastgemeenschappen zouden moeten bevorderen, blijft het **potentieel ervan in de praktijk grotendeels onbenut**. De armoede onder vluchtelingenpopulaties blijft hoog, vooral in vergelijking met Oegandezen.⁹ Hoewel zij de belangrijkste bron van inkomsten vormen in de gastdorpen en -regio's waar zij zich bevinden, biedt de beperkte hoeveelheid en kwaliteit van de uitgedeelde grond vaak onvoldoende mogelijkheden om duurzame landbouwactiviteiten op te zetten.¹⁰ Door de economische malaise zijn veel gezinnen aangewezen op beperkte humanitaire hulp om in hun dagelijkse behoeften te voorzien. Vandaag krijgt elke vluchteling een dagelijks voedselrantsoen van slechts 400 UGX (0,10 euro), wat niet eens genoeg is om een chapati (brood) te kopen, dat ongeveer 500 UGX (0,12 euro) kost.

Aangezien het risico op toenemende afhankelijkheid van hulp reëel is, is zelfredzaamheid een cruciale doelstelling geworden om duurzame oplossingen aan te reiken voor de vele situaties van langdurige ontheemding overal ter wereld.¹¹ In Oeganda kan dit doel alleen worden bereikt **door alle initiatieven die een duurzame werkgelegenheid ondersteunen te versterken**. Via zijn werk in gastdorpen en met gastgemeenschappen in het noorden en westen van het land heeft het Caritas-netwerk met individuele personen en gemeenschappen gewerkt aan de ontwikkeling van hun inkomstgenererende activiteiten, zowel in de landbouw als erbuiten.¹² Hierbij werd de nadruk gelegd op kapitaalinjectie en de organisatie van technische en beroepsopleidingen in de districten die vluchtelingen opvangen, het

⁸ Segawa (juni 2022) [The shrinking of "Rolexes" in Uganda due to the war in Ukraine](#).

⁹ In 2018, heeft een [onderzoek van de Wereldbank](#) aangestipt dat 50% van de vluchtelingen in Oeganda in armoede leeft terwijl dit slechts 17% van de Oegandezen betreft in dezelfde gebieden.

¹⁰ In 2016 kregen nieuw aangekomen vluchtelingengezinnen (ongeacht hun grootte) een perceel van 50x50m². Vandaag werd dit teruggebracht tot 15x30m² vanwege een gebrek aan gronden en overbevolking.

¹¹ Met betrekking tot Oeganda, raadpleeg het [Comprehensive Refugee Response Framework in Uganda](#) en [2020-2025 Jobs and Livelihoods Integrated Response Plan for Refugees and Host Communities](#).

¹² Voor meer informatie over de projecten van CI.be in Oeganda, raadpleeg onze [pagina](#).

LOKALE ACTIES, GLOBALE LESSEN

December 2022 – Vluchtelingen in Oeganda: welke vooruitzichten op duurzame oplossingen?

ondersteunen van duurzame familiale landbouw op de ter beschikking gestelde percelen en de oprichting van spaar- en kredietgroepen in de dorpen (Village Savings and Loans Association). Bovendien worden ondernemerschap en innovatie aangemoedigd.

"We hebben een innovatieve aanpak ontwikkeld voor onze champignonteelt, door een donkere kamer te bouwen waar we in korte tijd champignons kunnen kweken en telen. We hebben een nieuwe markt in het gebied tot stand gebracht en zijn al begonnen andere leden van de gemeenschap op te leiden om hetzelfde te doen."

- Justine Uwimana, 22 jaar, is een Congolese ondernemster geboren in het gastdorp Kyangwali in het westen van Oeganda.

Justine (rechts) met haar moeder Albertine Nzamukunda (links), die meer dan 20 jaar geleden uit Noord-Kivu naar Oeganda gevlucht is. Ze hebben Upendo Group opgericht, een VSLA-initiatief dat door Caritas ondersteund wordt.

Om het potentieel van de migrantenopvang volledig te laten ontluiken, is uit de ervaringen van Caritas in het buitenland en in België duidelijk gebleken dat investeringen in inkomstgenererende activiteiten gemeenschappen in staat stellen **de cyclus van afhankelijkheid van hulp te doorbreken en vluchtelingen aan te moedigen om zelfredzamer te worden, maar dat zij ook bijdragen aan de ontwikkeling van het gast-en thuisland.**¹³

De **rechten en ambities van de gastgemeenschappen moeten ook integraal deel uitmaken van duurzame en vreedzame ontwikkelingsstrategieën** in gebieden waar vluchtelingenpopulaties in Oeganda verblijven. De precaire situatie van de gastgemeenschappen, die ook problemen ondervinden door armoede en moeilijk toegang krijgen tot diensten en bescherming, versterkt het pleidooi voor een meer globale, inclusieve en duurzame ontwikkeling. In de verschillende regio's waar gastdorpen gevestigd zijn, is de druk op de natuurlijke hulpbronnen toegenomen, wat heeft geleid tot aantasting van het milieu en ontbossing. Deze kwesties zijn onderliggende oorzaken geworden van conflicten, discriminatie en concurrentie tussen individuele personen en in de gemeenschap, waardoor de sociale cohesie soms wordt uitgehouden. Het is **absoluut noodzakelijk om een duurzaam beheer van de hulpbronnen sterk te ondersteunen** zodat Oeganda een veilig toevluchtsoord kan blijven en tegelijkertijd socio-economische kansen en bescherming kan bieden voor iedereen.

¹³ Voor een uitgebreide analyse van het verband tussen migratie en ontwikkeling, zie het rapport van Caritas International België (2019) [Ons Gemeenschappelijk Huis](#).

LOKALE ACTIES, GLOBALE LESSEN

December 2022 – Vluchtelingen in Oeganda: welke vooruitzichten op duurzame oplossingen?

Edward is de voorzitter van Wazee Tuamkeni - een VSLA-groep die is opgericht door een gemeenschap van Oegandezen in het westen van het land, niet ver van het gastdorp Kyangwali. Het Caritas-netwerk heeft hen ondersteund bij het ontwikkelen van duurzame landbouwactiviteiten op basis van agro-ecologische praktijken.

"Wij hebben ons moeten aanpassen aan een veranderende maatschappij en klimaat, die onze tradities en levenswijze volledig overhoop gehaald hebben. We waren een vissersgemeenschap aan de oevers van het Albertmeer. Maar we werden geconfronteerd met een lange lijst van uitdagingen: beperkingen van de kant van autoriteiten, bedreigingen door schurken, een vijandige omgeving als gevolg van decennia van ontbossing. Vandaag hebben de olieboringen op het meer ook geleid tot de fysieke verplaatsing van onze gemeenschappen."

- Edward, 23, is een boer die aan de oevers van het Albertmeer in West-Oeganda woont.

De lacunes in de bescherming moeten op de voorgrond staan

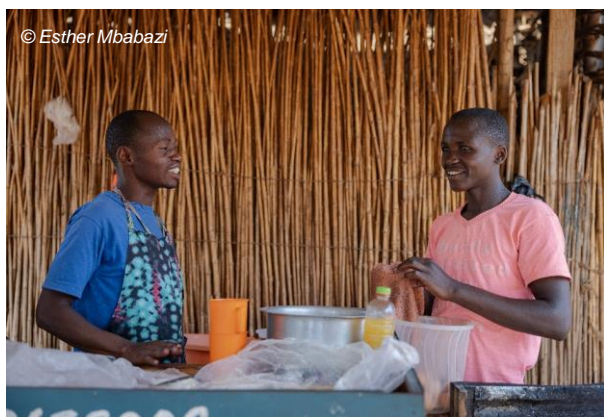
Beperkingen op humanitaire hulp treffen de meest kwetsbare personen het hardst. Naarmate de voedselrantsoenen slinken, belanden de meest kwetsbare leden van de gemeenschappen van vluchtelingen – alleenstaande moeders, niet-begeleide minderjarigen, slachtoffers van seksueel en gendergerelateerd geweld – in een nog meer precare situatie. Bovendien **blijven gerechtelijke en beschermingsmechanismen ernstig ondergefinancierd en moeilijk toegankelijk in de dorpen in Oeganda waar vluchtelingen worden opgevangen**, ook voor niet-begeleide minderjarigen en slachtoffers van seksueel en gendergerelateerd geweld.

Hoewel deze kwesties de afgelopen jaren veel zichtbaarder zijn geworden, vertoont de **beschermingsregeling voor niet-begeleide minderjarige vreemdelingen in Oeganda nog steeds grote lacunes**. In juli 2022 werden in het hele land 31.609 niet-begeleide kinderen geïdentificeerd, en uit recente onderzoeken blijkt dat deze populatie blijft toenemen. Zo werden het afgelopen jaar bijna duizend niet-begeleide kinderen geregistreerd aan de Congolese grens in Kisoro.¹⁴ In de praktijk komen deze kinderen aan zonder hun ouders of andere volwassenen, vaak omdat deze zijn overleden of gescheiden tijdens en na hun vlucht voor het geweld in hun land. Oeganda beschikt over voogdijregelingen, maar hiervoor bestaat nagenoeg geen steun, waardoor voogden vaak gedwongen worden de kinderen in de steek te laten bij gebrek aan middelen. Om deze kloof te dichten heeft het Caritas-netwerk tussen 2021 en 2022 de sociaal-economische middelen van 355 niet-begeleide minderjarigen in de gastdorpen Kyangwali en Kyaka II in het westen van Oeganda versterkt. Nieuwe investeringen in gespecialiseerd en kwaliteitsvol onderwijs, in het beheer van kindbeschermingsdossiers en de ontwikkeling van vaardigheden blijven essentieel om een gepast antwoord te bieden op de kritieke noden van elk kind dat gevaar loopt, ongeacht de leeftijd.

¹⁴ UNHCR (2022) [Oeganda - Vluchtelingenstatistieken \(juli 2022\)](#).

LOKALE ACTIES, GLOBALE LESSEN

December 2022 – Vluchtelingen in Oeganda: welke vooruitzichten op duurzame oplossingen?

Bahati (links) en Issa (rechts) kregen steun van Caritas zodat Bahati de wettelijke voogd van Issa kon worden en een bakkerij kon openen om in hun dagelijkse noden te voorzien, zoals Issa's schoolgeld.

"We zijn allebei onze ouders verloren door het geweld in Noord-Kivu. Toen we elkaar voor het eerst ontmoetten, wilde ik absoluut een manier vinden om hem te steunen. Nu zijn we een gezin en hoeft Issa niet meer alleen te zijn."

- Bahati Maneno, 26, en zijn geadopteerde zoon Issa Barijunaki, 17, die alleen aankwam in het opvangdorp van Kyangwali in Oeganda.

Seksueel en gendergerelateerd geweld vormt eveneens een ondergerapporteerd en verwaarloosd probleem in het kader van de opvang van vluchtelingen in Oeganda.

Desalniettemin is er een verhoogd risico tijdens en na de ontheemding als gevolg van geweldscycli en de ontwrichting van families en gemeenschappen. De recente sluitingen van scholen in Oeganda wegens COVID-19 zijn een grote beproeving gebleken voor de jongeren en hebben geleid tot een toename van het aantal gemelde gevallen van seksueel en gendergerelateerd geweld en tienerzwangerschappen. Uit evaluaties van de Hoge Commissaris van de Verenigde Naties voor Vluchtelingen (UNHCR) blijkt dat de meest gemelde vormen van seksueel en gendergerelateerd geweld binnen het huishouden fysiek geweld zijn (51%), gevolgd door seksueel geweld (43%) en gedwongen huwelijken (38%).¹⁵

De toename van het aantal gevallen van seksueel en gendergerelateerd geweld is echter niet beperkt tot gemeenschappen van vluchtelingen, aangezien het ook een groeiende tendens is onder de gastbevolking. Tegelijkertijd kregen de actoren die in Oeganda optreden tegen seksueel en gendergerelateerd geweld de voorbije jaren te maken met drastische reducties van hun financiering. Door dit gebrek aan middelen wordt het nog moeilijker om reeds bestaande tekortkomingen aan te pakken, zoals het gebrek aan regelmatige opvolging van de slachtoffers, sociaal-economische re-integratie, bemiddeling en de dure toegang tot rechtspraak.

"Mensen en hun gemeenschappen hebben het moeilijk wanneer zij zich in een onbekende omgeving bevinden. Zo hebben wij met onze eigen ogen gezien hoe geweld binnen een huishouden kan toenemen tijdens en na perioden van ontheemding."

- Pater Francis Xavier Magezi, uitvoerend directeur van Caritas Hoima (HOCADEO), de lokale partner van Cl.be in West-Oeganda.

¹⁵ UNHCR en REACH (2021) [National Report: Uganda Refugee Operation - Participatory Assessment](#).

LOKALE ACTIES, GLOBALE LESSEN

December 2022 – Vluchtelingen in Oeganda: welke vooruitzichten op duurzame oplossingen?

De zeer problematische bescherming van vluchtelingen en gastgemeenschappen heeft CI.be en haar lokale partners, Caritas Hoima en Caritas Fort Portal, ertoe aangezet **een gecoördineerde aanpak te ontwikkelen en te bepleiten om risicogroepen zoals slachtoffers van seksueel en gendergerelateerd geweld en niet-begeleide kinderen te beschermen**. Deze aanpak biedt een antwoord op dringende noden door psychosociale en rechtsbijstand te bieden, medische kosten te dekken en waardigheidskits aan slachtoffers van geweld uit te delen.

Caritas wil bovendien socio-economische re-integratie faciliteren door werk- en opleidingskansen te bieden aan de voogden van niet-begeleide minderjarigen en de slachtoffers van seksueel en gendergerelateerd geweld zodat zij hun waardigheid kunnen behouden en voor zichzelf en hun gezin kunnen zorgen. Deze strategie is ook ingegeven door het inzicht dat **een gebrekkige bescherming geen op zichzelf staand feit is, maar eerder een probleem vormt binnen de gemeenschap en maatschappij dat multisectorale uitdagingen met zich meebrengt**. Bijgevolg wordt een reeks opleidings- en bewustmakingssessies georganiseerd in samenwerking met de autoriteiten en gemeenschappen over kwesties zoals sociale cohesie, gelijkheid van man en vrouw, uitbuiting en kindbescherming. De algemene doelstelling bestaat erin bij te dragen tot een holistische beschermende omgeving in de gebieden waar vluchtelingen worden opgevangen in West-Oeganda.

Hervestiging – een duurzame maar vergeten oplossing voor de meest kwetsbaren?

Voor sommige van de meest kwetsbare vluchtelingen is hervestiging naar een derde land vaak de enige realistische en duurzame oplossing voor een veilig en waardig leven. De **hervestigingskansen voor vluchtelingen in Oeganda blijven evenwel bijzonder schaars**, ook voor NBMV's en slachtoffers van seksueel en gendergerelateerd geweld. Sinds 2016 zijn slechts 18.776 mensen vanuit Oeganda hervestigd in Europa en daarbuiten, wat neerkomt op ongeveer 15% van de 125.403 vluchtelingen in Oeganda die voor hervestiging in aanmerking komen.¹⁶ Het trage tempo van deze uitstroom in 2022 (765 hervestigde personen van januari tot augustus¹⁷) zou moeten dienen als **waarschuwing voor het feit dat de kans op echte bescherming van duizenden mensen, van wie sommigen al tientallen jaren wachten, verder wordt verlaagd of zelfs verdwijnt**. De belangrijkste opvanglanden voor vluchtelingen, zoals Oeganda, blijven de grootste verantwoordelijkheid dragen gezien de tanende financiële solidariteit en hervestigingskansen in hoge inkomens-landen.

De lidstaten van de Europese Unie (EU), met inbegrip van België, moeten zich samen inspannen om de bestaande engagementen uit te voeren en hun hervestigingsprogramma's te versterken.¹⁸ In 2019 hebben de EU-lidstaten zich ertoe verbonden uiterlijk in 2020 30.000 vluchtelingen te hervestigen. Ook al was de COVID-19-

¹⁶ Volgens de categorieën van het UNHCR: Nood aan juridische en/of fysieke bescherming; overlevenden van marteling en/of geweld (inclusief gendergerelateerd geweld); medische behoeften; vrouwen en meisjes in gevaar; gezinshereniging; kinderen en adolescenten in gevaar (NBMV's inbegrepen); gebrek aan duurzame alternatieve oplossingen.

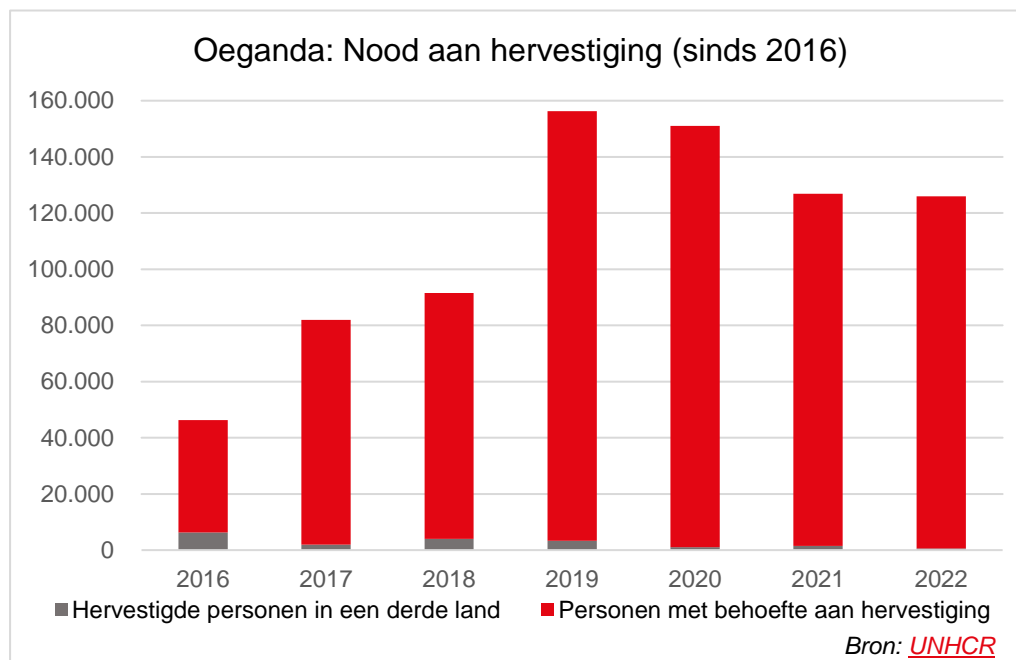
¹⁷ UNHCR (2022) [Resettlement Data Finder](#) (geraadpleegd in september 2022).

¹⁸ Voor meer informatie, raadpleeg de verklaring van Caritas Europa van juni 2022: "[Mounting global needs call for renewed European leadership on resettlement](#)".

LOKALE ACTIES, GLOBALE LESSEN

December 2022 – Vluchtelingen in Oeganda: welke vooruitzichten op duurzame oplossingen?

pandemie een belangrijk obstakel, toch hinken België en zijn buurlanden achterop om hun engagementen na te komen, en dit ondanks een ongeëvenaarde behoefte aan hervestiging over de hele wereld. Sinds 2018 heeft België geen enkele vluchteling uit Oeganda hervestigd,¹⁹ terwijl UNHCR en de Belgische overheden de dossiers van honderden mensen al hebben goedgekeurd op basis van kwetsbaarheidscriteria.²⁰ Die mensen zijn dus jarenlang in het ongewisse gelaten.

Een **pleidooi voor hervestiging verdient dan ook te worden verdedigd als een van de duurzame oplossingen, naast een goed verankerde lokale integratie door duurzame sociaal-economische middelen van bestaan en een beschermende omgeving voor de meest kwetsbaren (kinderen, slachtoffers van geweld en misbruik, enz.), zowel voor vluchtelingen als voor gastgemeenschappen in Oeganda, te bevorderen.** Bij gebrek aan vooruitzichten op terugkeer naar DR Congo of Zuid-Soedan zullen dit prioritaire onderdelen van de programma's moeten zijn zodat duurzame oplossingen voor de vluchtelingenpopulaties en de gastgemeenschappen kunnen worden gevonden.

¹⁹ In 2021 beloofde de Belgische regering in totaal 1.500 plaatsen voor hervestiging, maar in 2021 en 2022 kwamen respectievelijk slechts 964 en 31 mensen aan. Niemand was afkomstig uit Oeganda. De staatssecretaris stelt - net als haar voorgangers - dat dit te wijten is aan het gebrek aan plaatsen in opvangcentra in België.

²⁰ Meer informatie over de stappen van de hervestigingsprocedure voor bijzonder kwetsbare vluchtelingen in België vindt u op de [specifieke pagina van Fedasil, het federaal agentschap dat verantwoordelijk is voor de opvang van vluchtelingen](#).

> **AANBEVELINGEN voor de uitvoering van duurzame oplossingen voor vluchtelingenpopulaties in Oeganda (en elders)**

In het kader van het **VN-Vluchtelingenpact** hebben honderden regeringen, waaronder Oegandese, Europese en Belgische overheden, zich ertoe verbonden voorrang te geven aan duurzame oplossingen voor vluchtelingen en de gemeenschappen die hen opvangen.²¹

Om deze verbintenissen na te komen, **moeten internationale donoren, waaronder België en de EU, hun politieke en financiële steun aan het "Comprehensive Refugee Response Framework", evenals aan de humanitaire oproepen** voor de opvang van vluchtelingen in Oeganda (en elders) opvoeren, met bijzondere aandacht voor:

1. **Ondersteuning van lokale actoren en structuren die betrokken zijn bij bescherming en opvang**
 - Bescherming vooropstellen **door een gecoördineerde, holistische en gemeenschapsgebaseerde aanpak van seksueel en gendergerelateerd geweld en kindbescherming te ondersteunen;**
 - Initiatieven ondersteunen die **sociale cohesie, een duurzaam beheer van hulpbronnen en milieubescherming versterken** om zo conflicten en problemen op vlak van bescherming te verzachten en te voorkomen;
 - Een begroot actieplan ontwikkelen om **een grotere deelname van gemeenschappen van vluchtelingen en hun vertegenwoordigers aan het nationale, regionale en lokale beleid in de gastdorpen aan te moedigen.**
2. **De voorkeur geven aan noodmaatregelen van de programma's die ook bestaansmiddelen omvatten voor een betere sociaal-economische ontwikkeling**
 - **Massaal investeren in zelfontwikkeling van personen, bestaansmiddelen en sociaaleconomische ontwikkeling van de gastregio's**, door opleidings- en werkgelegenheidskansen voor vluchtelingen en gastgemeenschappen in de landbouwsector en daarbuiten te ondersteunen;
3. **De engagementen voor de hervestiging van vluchtelingen nakomen en uitbreiden**
 - De EU, en België, dienen **bestaande verbintenissen uit te voeren en het aantal plaatsen voor de hervestiging** van de meest kwetsbare vluchtelingen in Oeganda uit te breiden;
 - **Minstens 20% van het aantal beschikbare plaatsen per jaar in België zou moeten worden voorbehouden** voor het gebied van de Grote Meren.

²¹ Voor meer details over de engagementen van de regeringen en andere actoren inzake lokale integratie, hervestiging en beleidscoördinatie kunt u terecht op het [platform van UNHCR](#).

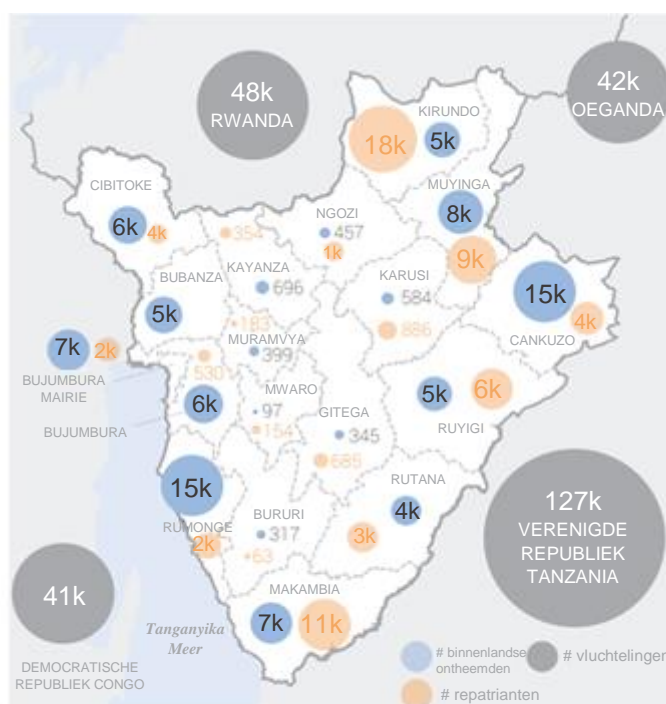
Terugkeren naar Burundi, maar onder welke voorwaarden?

Deze analyse werd geschreven in samenwerking met het departement Rechtvaardigheid en Vrede van Caritas Muyinga (ODEDIM).

In februari 2022 heeft de Europese Unie (EU) de politieke sancties tegen Burundi opgeheven, waarbij het "grote aantal vluchtelingen [die] vrijwillig zijn teruggekeerd" als teken van vooruitgang werd genoemd.²² Achter deze statistieken gaan honderdduizenden repatrianten schuil die na meerdere jaren ballingschap nog steeds het hoofd moeten bieden aan tal van specifieke problemen. Een holistische aanpak is in dat opzicht nodig in combinatie met opvolging en ondersteuning van de verbintenissen die de Burundese regering is aangegaan.

Een nieuw elan voor terugkeer

De situatie in Burundi wordt nog steeds gekenmerkt door bevolkingsverplaatsingen in het land zelf - intern ontheemden en vluchtelingen - maar ook door de repatriëring van mensen die in het verleden het land hebben moeten verlaten. Hoewel sinds 2017 meer dan 200.000 vluchtelingen naar Burundi zijn teruggekeerd, verwachten de Verenigde Naties 70.000 bijkomende terugkeerders in de loop van 2022.²³ De meeste vluchtelingen zijn teruggekeerd uit Tanzania, maar ook uit andere landen in de regio, zoals Rwanda, DR Congo of Kenia. **Zij waren het land met name ontvlucht tijdens periodes van politieke instabiliteit en geweld, zoals in 1972, 1993 of 2015, maar ook vanwege de economische, sociale en klimatologische kwetsbaarheid die in Burundi blijft bestaan.** Naast de terugkeer via de "officiële kanalen",²⁴ zijn er ook duizenden mensen

Bevolkingsverplaatsingen naar, uit en in Burundi (cijfers van juni 2022). Bron: [OCHA](#).

²² Raad van de Europese Unie (2022) [Burundi: EU heft beperkingen op grond van artikel 96 van de ACS-EU-partnerschaps-overeenkomst op](#).

²³ UNHCR (juli 2022) [Burundi Operational Activities Snapshot](#).

²⁴ De repatriëringen die plaatsvinden in het kader van tripartiete overeenkomsten tussen de Burundese regering, de regeringen van de asiellanden en de Verenigde Naties.

LOKALE ACTIES, GLOBALE LESSEN

December 2022 – Terugkeren naar Burundi, maar onder welke voorwaarden?

die op eigen kracht besloten hebben naar hun land terug te keren, maar waarvoor vaak geen betrouwbare statistieken voorhanden zijn.

De cycli van vertrek uit en terugkeer naar Burundi doen zich al decennia lang voor en zijn verschillend naargelang de geografische context, de duur of de redenen voor de verplaatsingen van mensen. Er waren reeds voor, tijdens en na de overgangperiode, waarmee een einde kwam aan de burgeroorlog die in 1993 uitbrak, terugkeertrajecten. De Burundese regering had zich immers in het Vredesakkoord van Arusha dat in 2000 ondertekend werd ertoe verbonden "de terugkeer van vluchtelingen en slachtoffers aan te moedigen en te zorgen voor hun hervestiging en re-integratie".²⁵ Vijftien jaar later had de politieke crisis van 2015 het tegenovergestelde effect. Honderdduizenden mensen verlieten het land om te ontsnappen aan geweld en instabiliteit. Vandaag heeft de waargenomen verbetering van de sociaal-politieke context, aangevuld met hernieuwde initiatieven van de nieuwe regering om terugkeer aan te moedigen, duizenden mensen ertoe aangezet naar Burundi terug te keren.

De situatie in de gastlanden speelt ook een sleutelrol in de beslissing van de repatrianten. Hoewel de VN het belang van vrijwillige, waardige en geïnformeerde terugkeer benadrukt,²⁶ hebben sommige gastlanden, zoals Tanzania, hun vluchtelingenbeleid al meerdere jaren aangescherpt. Terwijl het land al meer dan vijftig jaar ontheemde Burundezen opvangt, is de Tanzaniaanse regering onlangs teruggekomen op haar verbintenis om hen te naturaliseren,²⁷ waarbij zij wees op een gebrek aan financiële en politieke steun van de internationale gemeenschap om een waardige en langdurige opvang te garanderen.²⁸ Gedwongen terugkeer vanuit Tanzania naar Burundi is ook gedocumenteerd in het kader van dit restrictieve beleid.²⁹

"We kregen onvoldoende steun bij onze terugkeer. Mijn man is enkele jaren geleden overleden en nu moet ik op een veld werken dat niet van mij is. Maar dat volstaat niet om in de behoeften van mijn vijf kinderen te voorzien of om ze naar school te sturen."

- Jacinthe ontvluchtte Burundi tijdens de burgeroorlog in 1993, waarna ze gedurende twaalf jaar met haar familie in Tanzania bleef om uiteindelijk terug te keren en zich in de noordelijke provincie Kirundo te vestigen.

²⁵ [Accord d'Arusha pour la paix et la réconciliation au Burundi \(Arusha-akkoord voor vrede en verzoening in Burundi\)](#) (2000).

²⁶ Zie [VN-Vluchtelingenpact](#).

²⁷ ECHO (2018) [Tanzania – Comprehensive Refugee Response Framework Withdrawal](#).

²⁸ Volgens de [VN](#) bedroeg de financiering van het regionale beleid ten gunste van de Burundese vluchtelingen slechts 34 % van de nodige financiering in 2021.

²⁹ DW (2019) [Burundi: retour forcé des réfugiés depuis la Tanzanie \(Burundi: gedwongen terugkeer uit Tanzania van vluchtelingen\)](#).

Terugkeren in een moeilijke socio-economische context

Na de terugkeer in Burundi, vormt de integratie van bevolkingsgroepen die in ballingschap waren op verschillende niveaus een belangrijke uitdaging. **Veel repatrianten keren terug zonder economische (bijvoorbeeld eigendom of grond) of maatschappelijke ankerpunten**, vooral wanneer de familie van de personen al tientallen jaren uit het land is. Het 'samenleven' met de gastgemeenschappen kan ook gespannen zijn door de druk op de al beperkt beschikbare gronden en middelen en door landconflicten. Deze meervoudige uitdagingen brengen sommige repatrianten er zelfs toe opnieuw te vertrekken naar een andere heuvel, provincie of zelfs een ander land. Dit is het gevolg van het gebrek aan oplossingen voor landconflicten, de problematische aanpassing aan het schoolsysteem maar vooral van de precaire sociaal-economische situatie waarin zij zich bevinden. De toegenomen kwetsbaarheid en het risico op "re-displacement" voor terugkeerders vergen dan ook aangepaste antwoorden.

Om in hun onmiddellijke noden te voorzien, ontvangen teruggekeerde gezinnen die bij de VN-agentschappen zijn geregistreerd, steun in de vorm van "return kits", die bestaan uit huishoudelijke artikelen, een subsidie en voedselhulp. **Uit de opvolging van diezelfde agentschappen is echter gebleken dat "de verstrekte hulp aan elk huishouden... onvoldoende was" en "werd opgebruikt voordat de voorziene periode van drie maanden verstreken was".**³⁰ Tegelijkertijd beslissen veel terugkeerders geen gebruik te maken van de officiële kanalen voor terugkeer wegens gebrek aan informatie of, in het geval van degenen die tijdens de politieke crisis van 2015 zijn vertrokken, uit angst om een doelwit te worden. Die personen krijgen zodoende geen hulp en belanden in het algemeen in een nog meer kwetsbare situatie. Daarom zijn het vaak lokale organisaties zoals Caritas, die verankerd zijn in de gemeenschappen zelf,³¹ die hun noden identificeren en hen ondersteunen tijdens hun terugkeerproces.

"Ik heb een geit kunnen kopen maar nu droom ik van een eigen perceel. Sinds ik teruggekeerd ben in Burundi, heb ik op drie verschillende heuvels geleefd en slaag ik er niet goed in een plek vinden waar ik met mijn vier kinderen echt kan wonen."

- Créssance is in 1993 uit Burundi vertrokken maar is in 1999 teruggekeerd na een verblijf van zes jaar in een kamp in Tanzania. Net als 2.000 teruggekeerde en ontheemde gezinnen in de provincie Kirundo heeft zijn familie financiële steun gekregen van Caritas in het kader van het [programma Tugabanye](#).

³⁰ UNHCR (2021) [Burundi Refugee Return and Reintegration Plan](#).

³¹ Voor meer informatie, zie "Lokale verankering en reactievermogen: de pijlers van de noodinterventies van Caritas" in Caritas International België (2021) [Lokale acties, globale lessen: De kwetsbaarheid overwinnen in DR Congo](#).

LOKALE ACTIES, GLOBALE LESSEN

December 2022 – Terugkeren naar Burundi, maar onder welke voorwaarden?

Aangezien de noodhulp slechts op korte termijn soelaas biedt, kan van een duurzame en waardige re-integratie van teruggekeerde gezinnen slechts sprake zijn **door de toegang tot de bestaansmiddelen te diversifiëren en door de zogenaamde "nexus-aanpak" tussen de humanitaire hulp en de structurele ontwikkeling te versterken**.³² Deze analyse wordt gevoed door de context van chronische voedselonzekeerheid in Burundi, met name in de grensprovincies Makamba, Kirundo en Ruyigi, waar de meeste teruggekeerde vluchtelingen zich bevinden en waar de "voedselscore" tot de slechtste van het land behoort.³³ **Repatrianten en intern ontheemden zijn bijzonder kwetsbaar voor voedselonzekeerheid en ondervoeding**

De overgrote meerderheid van de bevolking van Burundi, waaronder 88% van de teruggekeerde gezinnen, is afhankelijk van zelfvoorzieningslandbouw.³⁴ De VN geven echter aan dat "de meeste [teruggekeerden] verklaard hebben niet over de juiste middelen te beschikken om hun land te bewerken."³⁵ De voornaamste reden voor deze tekortkomingen is een **gebrek aan landbouwproductiemiddelen en bebouwbare grond**. De **mate waarin de economische activiteiten beperkt worden tijdens perioden van ballingschap** kan echter ook leiden tot lange perioden van inactiviteit en lagere productiviteit.³⁶ Zo zijn er bijvoorbeeld duidelijke verschillen tussen wie in Oeganda heeft geleefd, waar vluchtelingen toegang hebben tot werk (zie supra: *Vluchtelingen in Oeganda: welke vooruitzichten op duurzame oplossingen?*), en vluchtelingen in kampen in Tanzania waar strenge arbeidsbeperkingen gelden. Hoewel in de strategieën van de Verenigde Naties en de regeringen voor de re-integratie in Burundi de noodzaak wordt benadrukt om duurzame landbouw en inkomstgenererende activiteiten te ondersteunen, wordt hier uiteindelijk veel te weinig geld voor uitgetrokken.³⁷

Een duurzame en waardige terugkeer van vluchtelingenpopulaties houdt ook verband met klimaatadaptatie. **Burundi is uiterst kwetsbaar voor klimaat- en milieuschokken zoals droogte, erosie en overstromingen, maar evenzeer voor de complexiteiten in verband met het beheer van de hulpbronnen en de daaruit voortvloeiende bevolkingsverplaatsingen**.³⁸ Deze onzekere omstandigheden komen meer voor in het noorden en oosten van het land - waar een groot deel van de teruggekeerde huishoudens woont. Gezien de slechte oogsten als gevolg van de droogte begin 2022, ziet het er naar uit dat tijdens de huidige overbruggingsperiode (september-december 2022) de voedselcrisis nog erger zal worden.³⁹ Investerings in duurzame landbouwpraktijken die beter bestand zijn tegen klimaatschokken en een rechtvaardig beheer van hulpbronnen onder de gemeenschappen,⁴⁰ zouden beslist deel moeten uitmaken van het beleid ter ondersteuning van vluchtelingenpopulaties en ontheemden.

³² Voor meer informatie, zie 11.11.11 (2021) [Triple Nexus: How Humanitarian, Development and Peace Actors can Work Together](#).

³³ IPC (september 2022) [Burundi: Analyse van de acute voedselonzekeerheid - juni-december 2022](#).

³⁴ UNHCR (2021) [Burundi Refugee Return and Reintegration Plan](#).

³⁵ *ibid*

³⁶ ACAPS (mei 2022) [Burundi - Complex Crisis](#); Fransen, Ruiz, & Vargas-Silva (2017) [Return migration and economic outcomes in the conflict context](#).

³⁷ UNHCR (2021) [Burundi Refugee Return and Reintegration Plan](#).

³⁸ Volgens de gegevens van de [ND-GAIN Country Index](#), bevindt Burundi zich op de 165^e plaats van de 182 landen op het vlak van weerbaarheid tegen natuurrampen en klimaatopwarming.

³⁹ IPC (september 2022) [Burundi: Analyse van de acute voedselonzekeerheid - juni-december 2022](#).

⁴⁰ Voor meer informatie, zie Caritas International België (2021) [De boerenbevolking in Burundi en de klimaatopwarming](#), evenals onderstaande analyse *Klimaat en voedselonzekeerheid in Niger: preventie, agro-ecologie en menselijke mobiliteit*.

Bemiddeling, rechtstoegang en sociale cohesie

Terugkeer betekent dat groepen en populaties die jarenlang of zelfs decennia lang gescheiden zijn geweest opnieuw samenleven. In een context van volksverhuizingen wordt sociale cohesie bepaald door verschillende factoren, zoals relaties met anderen, veerkracht en inclusiviteit binnen maatschappelijke instellingen en diensten, socio-economische kansen, herdenking en verzoeningsprocedures, straffeloosheid of rechtstoegang. Wanneer sociale cohesie niet als een transversale en prioritaire kwestie in de beleidsbeslissingen en de programma's wordt beschouwd **kan dit gepaard gaan met situaties van onrechtvaardigheid, geweld (zoals gendergerelateerd geweld) of onverdraagzaamheid.**

Ondanks de erkende inspanningen voor de registratie van identiteitsdocumenten van Burundese repatrianten,⁴¹ brengen de straffeloosheid, **het gebrek aan compensaties voor families van repatrianten die hun gronden zijn verloren en het gebrek aan steun voor slachtoffers van geweld een vreedzaam samenleven in gevaar.** In samenwerking met de Diocesane Commissie Rechtvaardigheid en Vrede biedt Caritas psychosociale en juridische begeleiding aan ontheemden en repatrianten, met bijzondere aandacht voor de bescherming van de meest kwetsbaren (vrouwen, kinderen, ouderen).⁴² Bij gebrek aan specifieke lokale structuren, worden mensen ook opgeleid in technieken voor een vreedzame conflictregeling tussen gemeenschappen. Uit studies is immers gebleken dat vrouwen in Burundi meer benadeeld zijn bij landconflicten.⁴³ Deze bemiddelaars spelen dan ook een belangrijke rol om de rechten van vrouwen te promoten en te beschermen en om genderongelijkheid in het beleid op te nemen.

"Bij mijn terugkeer naar de heuvel waar ik geboren ben, ontdekte ik dat het gemeentebestuur een pompstation had geïnstalleerd op mijn perceel. Ik ben naar de gemeente gegaan om de toegang tot mijn land op te eisen, maar mijn rechten werden niet hersteld. Ik werd toen doorverwezen naar de teams van Caritas die me geholpen hebben een dossier samen te stellen dat we aan de rechtbank hebben voorgelegd. Na de hoorzittingen heeft de gemeente beslist mij een ander stuk grond van dezelfde grootte toe te wijzen, zonder dat ik daarvoor moest betalen."

- Mariam is in 2015 naar Rwanda gevlucht. Ze is na zes jaar ballingschap teruggekeerd naar Kirundo.

De nood aan bemiddeling en juridische bijstand voor huishoudens, met inbegrip van repatrianten, toont bovendien het belang aan van de rol van de **actoren van de civiele samenleving en de lokale, provinciale en nationale autoriteiten om samenleven en een duurzame en inclusieve vrede tussen de Burundese gemeenschappen te bevorderen.**

⁴¹ UNHCR (2021) [Global Compact on Refugees – Indicator Report](#).

⁴² Voor meer informatie over de beschermingsmaatregelen van Caritas en de DCRV in Burundi, zie onze [pagina over het ProHumA-programma, gefinancierd door de Belgische Ontwikkelingssamenwerking](#).

⁴³ Mbazumutima (2021) [Land Restitution in Postconflict Burundi](#).

LOKALE ACTIES, GLOBALE LESSEN

December 2022 – Terugkeren naar Burundi, maar onder welke voorwaarden?

De gevoelige kwesties die door de terugkeer van mensen worden opgeworpen en de institutionele kwetsbaarheid zouden de actoren ertoe moeten aanzetten deze kwesties in hun beleid en programma's te integreren. Holistische antwoorden, in de geest van de "nexus-benadering",⁴⁴ moeten zoveel mogelijk de voorkeur krijgen om een duurzame en waardige terugkeer te garanderen waarbij de sociaal-economische behoeften, zowel op korte als op lange termijn, voorrang krijgen, met inachtneming van de rechten en het "Do No Harm" - beginsel - met de nodige aandacht voor de dynamiek tussen personen en gemeenschappen.

In 2022 werden in de provincie Kirundo ongeveer 20.000 mensen gesensibiliseerd rond sociale cohesie en verzoening via 100 sport-, theater- en uitwisselingsessies die werden georganiseerd in het kader van het [programma Tugabanye, gefinancierd door de Belgische Ontwikkelingssamenwerking](#).

Talrijke Burundese vluchtelingen en ontheemden waren rechtstreeks slachtoffer of getuige van het geweld in 1972 of van de burgeroorlog tussen 1993 en 2005. Deze realiteit herinnert ons eraan dat de versterking van de sociale cohesie en de toegang tot het gerecht voor slachtoffers van geweld en ontheemding zoveel mogelijk moeten worden **gekoppeld aan processen omtrent verzoening en *transitional justice***, bijvoorbeeld geleid door de gemeenschappen zelf of door nationale instanties zoals de "Waarheids- en Verzoeningscommissie" of (vroeger) de "National Commission for Land and Other Properties". Om een meer rechtvaardige, inclusieve en welvarende Burundese samenleving te bewerkstelligen, moeten de inspanningen voor een duurzame vrede onlosmakelijk verbonden worden met initiatieven ten gunste van de sociaal-economische en vreedzame integratie van repatrianten.

⁴⁴ Voor een concreet voorbeeld van dit soort aanpak, zie "Triple nexus in DR Congo: naar duurzame oplossingen voor bevolkingsgroepen die getroffen zijn door complexe crisissen" in Caritas International België (2021) [Lokale acties, globale lessen: De kwetsbaarheid overwinnen in DR Congo](#).

Een duurzame en waardige terugkeer van repatrianten naar Burundi en daarbuiten?

Het besluit van de Europese Unie van februari 2022 om de politieke sancties tegen Burundi op te heffen moet gepaard gaan met een **opvolging van de garanties van de regering aan de teruggekeerde populaties in combinatie met financiële en politieke steun voor een duurzame en waardige re-integratie**. Deze vooruitzichten moeten worden gezien in het licht van de conclusies van de Arusha-vredesakkoorden met betrekking tot de terugkeer van vluchtelingenpopulaties, maar ook in het licht van de verbintenissen die de Burundese regering is aangegaan in het kader van het VN-Vluchtelingenpact.⁴⁵ Hoewel het "Plan national de développement 2018-2027" (Nationaal Ontwikkelingsplan 2018-2027) zowel de economische uitdagingen als de juridische bescherming en veiligheidskwesties voor repatrianten bevat, werd het "Joint Refugee Return and Reintegration Plan" van de regering en de Verenigde Naties in 2021 slechts voor 21% gefinancierd.⁴⁶ Zonder haalbare sociaal-economische kansen, rechtvaardige toegang tot het gerecht of regeling van de onderliggende conflicten zullen de beloften aan de personen en families die naar Burundi terugkeren wellicht nooit worden ingelost, terwijl algemeen geweten is dat dit kan leiden tot onrust.

De situatie in Burundi is niet uitzonderlijk. **De problemen die gepaard gaan met terugkeer als mogelijke duurzame oplossing voor gedwongen verplaatsingen worden in de internationale politiek nog steeds onderschat**. Het VN-Vluchtelingenpact, dat weliswaar niet-bindend is, voorzag in twee specifieke doelstellingen om de voorwaarden voor een veilige en waardige terugkeer naar de landen van herkomst te bevorderen: ten eerste, meer financiering ter ondersteuning van duurzame re-integratie en, ten tweede, de sociaal-economische re-integratie als zodanig. Desalniettemin hadden slechts 4% van de engagementen die in het kader van het VN-Vluchtelingenpact door een reeks actoren - staten, regionale autoriteiten, internationale organisaties, de privésector - zijn aangegaan, hierop betrekking.⁴⁷ Gezien de mondiale context waarin het aantal repatrianten blijft afnemen als gevolg van economische, politieke of veiligheidsobstakels in de landen van herkomst, zullen gezamenlijke engagementen die duidelijk zijn en gefinancierd worden, van essentieel belang blijven.

⁴⁵ UNHCR (2022) [UNHCR welcomes pledges made by Burundi under the Global Compact on Refugees](#).

⁴⁶ UN Burundi (2022) [Supporting Burundian returnees to build a more prosperous and stable future](#).

⁴⁷ UNHCR (2021) [Global Compact on Refugees – Indicator Report](#).

> **AANBEVELINGEN voor een duurzame en waardige terugkeer naar Burundi**

Internationale geldschieters, waaronder België, spelen een sleutelrol in de opvolging en ondersteuning van de engagementen van de Burundese autoriteiten in het kader van de Arusha-vredesakkoorden en het VN-Vluchtelingenpact. **De financiering van het Joint Refugee Return and Reintegration Plan is een eerste stap in de richting van een adequate en holistische aanpak** van de meervoudige uitdagingen.

Daarnaast zouden verschillende specifieke acties hier ook op kunnen inspelen:

1. **Ondersteunen van lokale actoren en structuren die betrokken zijn bij bescherming en opvang**
 - **Structuren voor parajuridische diensten en burgerrechtelijke bemiddeling op lokaal en provinciaal niveau** ondersteunen en formaliseren;
 - Ervoor zorgen dat een **opvolgingsmechanisme van de opdrachten en openstaande dossiers van de "Commission for Land and Other Properties"** tot stand wordt gebracht zodat de regeling van landconflicten wordt ondersteund en een verbinding wordt gelegd met verzoeningsprocessen.
2. **Investeren in bestaansmiddelen voor populaties van teruggekeerden, ontheemden en gastgemeenschappen**
 - Middelen voor structurele ontwikkeling aanwenden om prioriteit te geven aan **inclusie-initiatieven en sociaal-economische veerkracht**;
 - Bijdragen tot de **zelfontwikkeling van de vluchtelingenpopulaties in de opvanglanden**, naar het voorbeeld van Oeganda (zie bovenstaand artikel over dit onderwerp), wat ook de socio-economische vooruitzichten ten goede komt.
3. **De beginselen en rechten uit het VN-Vluchtelingenpact bevorderen**
 - Een plan ontwikkelen om **jonge teruggekeerden in het Burundese onderwijsstelsel op te nemen** teneinde de kloof met de onderwijsstelsels in de asiellanden te overbruggen;
 - Het belang van het **waardige, geïnformeerde en vrijwillige karakter bij beslissingen rond terugkeer** verdedigen bij de internationale instanties en opvanglanden.

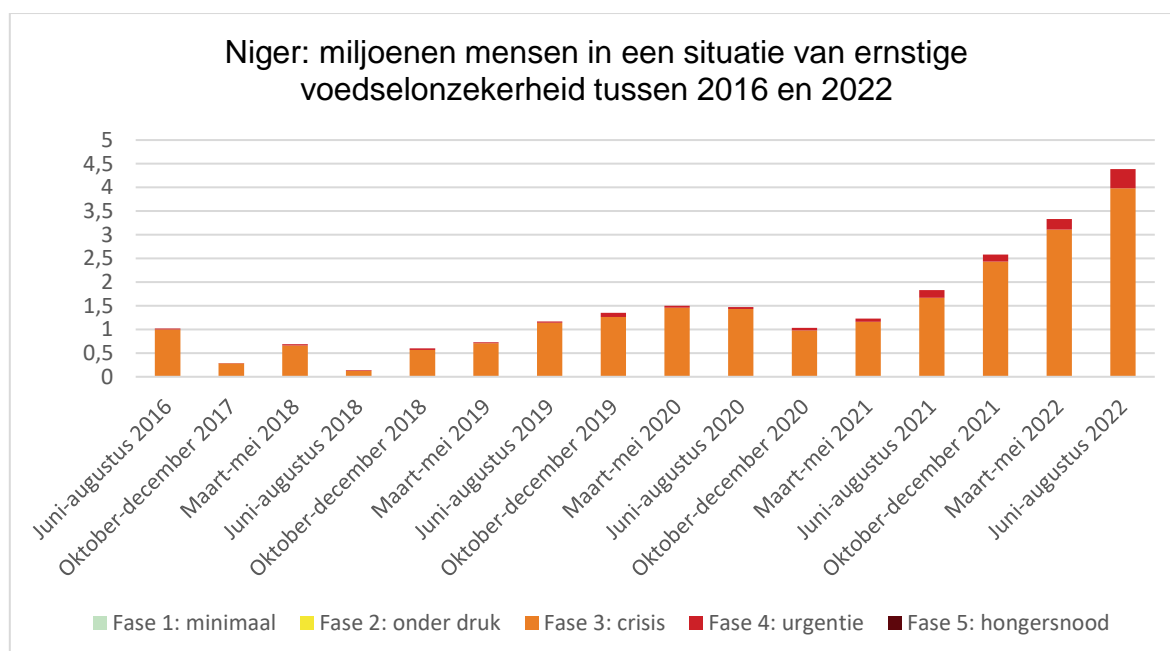
Klimaat en voedselonzekerheid in Niger: preventie, agro-ecologie en menselijke mobiliteit

Deze analyse werd in samenwerking met [CADEV Niger](#) opgesteld.

In Niger hangt de kwestie van de voedselzekerheid, misschien meer dan elders, nauw samen met aanpassing aan het klimaat. Er zijn vandaag drie mogelijke interventies: investeren in het voorkomen van en anticiperen op klimaatrisico's, het omvormen van voedselsystemen door de agro-ecologie te ondersteunen en het integreren van menselijke mobiliteit in het kader van het klimaat- en samenwerkingsbeleid.

Meer en meer kwetsbare voedselsystemen

In 2022 wordt de bevolking van Niger en de Sahel getroffen door de ergste periode van voedselonzekerheid in decennia. In de Sahelregio⁴⁸ hebben 12,7 miljoen mensen tijdens de overbruggingsperiode (juni tot augustus 2022) in een toestand van een voedselcrisis verkeerd.⁴⁹ Dit is een stijging van 62% ten opzichte van dezelfde periode in 2021. Niger is niet immuun voor deze rampzalige achteruitgang van de situatie, met naar schatting **4,4 miljoen mensen in een toestand van ernstige voedselonzekerheid** (+140% tussen 2021 en 2022).

Gegevens afkomstig uit [the Food Crisis Prevention Network \(RPCA\)](#), geraadpleegd in augustus 2022.

⁴⁸ Burkina Faso, Tsjaad, Mali, Mauritanië en Niger.

⁴⁹ Gegevens afkomstig uit [the Food Crisis Prevention Network \(RPCA\)](#), geraadpleegd in augustus 2022.

LOKALE ACTIES, GLOBALE LESSEN

December 2022 – Klimaat en voedselonzekerheid in Niger

Waarom neemt de voedselonzekerheid zo sterk toe? Net als elders, storten in Niger de voedselsystemen in als gevolg van een veelheid van onderling samenhangende crisissen. Meer dan 80% van de bevolking van Niger en de Sahel is afhankelijk van landbouw en veeteelt om te overleven. Deze bestaansmiddelen staan echter zwaar **onder druk als gevolg van de ontregeling van het milieu en maatschappelijke en economische ontregelingen**. Niger wordt gezien als het kwetsbaarste land. Maar het is ook één van de landen die het minst voorbereid zijn op de klimaatopwarming.⁵⁰ Dit blijkt met name uit de toegenomen woestijnvorming en de steeds grilliger neerslagpatronen, die leiden tot langdurige perioden van droogte en overstromingen waardoor landbouwgewassen worden beschadigd, vee verloren gaat en infrastructuur wordt vernietigd. Als gevolg daarvan heeft Niger in 2021 ongeveer 40% minder voedsel geproduceerd dan het gemiddelde van de afgelopen vijf jaar.⁵¹

© Johanna de Tessières/Caritas International

De droogte had een duidelijke impact op de landbouw in diverse delen van het land, onder meer in de regio Zinder, in het zuiden van Niger.

In bepaalde streken (Diffa, Maradi, Tahoua en Tillabéry) waar veel geweld heerst en bevolkingsgroepen zich verplaatsen, **maken acties van gewapende groeperingen het moeilijker om naar de markt te gaan of akkers te bewerken, en worden hele gemeenschappen uitgehongerd**. Naast de instabiliteit die sinds enige jaren heerst door de acties van gewapende groeperingen en de grenzen die gesloten werden door COVID-19 sinds 2020, ondermijnt de oorlog in Oekraïne de voedselsystemen en leidt dit **tot een algemene stijging van de prijzen (tussen 18% en 40%) van ingevoerde producten**, zoals tarwe, rijst en plantaardige olie terwijl de markten en families in Niger hiervan afhankelijk zijn.

In deze woelige context is de klimaatopwarming een mes dat aan twee kanten snijdt, met een humanitaire en een structurele crisis als gevolg. Ook al is men zich steeds meer bewust van de vicieuze cirkel die de voedselonzekerheid voedt, **blijft men inzetten op 'reactieve' noodhulp in plaats van langetermijnstrategieën**. Dit geldt niet alleen voor Niger of zelfs de Sahel.⁵² Op termijn is het noodzakelijk in te zetten op beproefde strategieën die leiden tot de beperking van het risico op rampen ('Disaster Risk Reduction' of DRR), een grondige transformatie van de voedselsystemen en de integratie van menselijke mobiliteit in de beleidskeuzes en -antwoorden.

⁵⁰ Blijkt uit ecologische, sociale en economische factoren zoals uitgelegd in een analyse van [ND-GAIN](#).

⁵¹ RPCA (2021) [37th Annual Meeting – Summary of Conclusions](#).

⁵² IPCC (2022) [Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability](#).

Anticipatie en risicobeheer vóór de crisis

De meest recente analyses, onder meer van het IPCC,⁵³ bevestigen dat de klimaatrampen nog erger zullen worden en zullen blijven leiden tot humanitaire crisissen in de wereld. In Niger had de aanhoudende droogte in 2022 als gevolg dat honderdduizenden landbouwers afhankelijk werden van voedselsteun. Voorspellingen van de Verenigde Naties onderstrepen dat meer dan 350.000 personen in 2022 het slachtoffer zouden kunnen worden van overstromingen (in vergelijking met bijna 250.000 in 2021).⁵⁴ De ernstige noodsituatie zet humanitaire organisaties zoals Caritas ertoe aan om te reageren om levens te redden, bijvoorbeeld via het uitdelen van voedsel en de verdeling van cash geld. Het onvermogen om wereldwijd tot een aanzienlijke mitigatie van de impact van klimaatopwarming te komen, leidt er evenwel toe **dat het systeem van 'reactieve' noodhulp wordt bestendig, wetende dat dat systeem niet alleen ondergefinancierd is,⁵⁵ maar ook niet geschikt is om te antwoorden op cyclische schokken van een dergelijke omvang.**⁵⁶

Een van de prioriteiten dient **de vermindering van de risico's op rampen (Disaster Risk Reduction of DRR)** te zijn. Zo zouden we erg dure en wanhopige humanitaire interventies kunnen vermijden.⁵⁷ Uit diverse studies blijkt dat iedere dollar besteed aan acties om risico's op rampen te verminderen, helpt om twee tot zeven maal zoveel toekomstige kosten van humanitaire noodhulp uit te sparen.⁵⁸ In de praktijk vertalen de acties om risico's op rampen te beperken in het kader van de kwetsbaarheid voor klimaatopwarming in Niger zich in initiatieven zoals gemeenschappen voor een duurzaam waterbeheer, de constructie van verbeterde verwarmingssystemen (die minder brandhout verbruiken), de creatie van graanbanken en zelfs projecten om ondervoeding bij kinderen te voorkomen. Sinds enkele jaren wordt het concept "anticiperende acties" (AA) gebruikt als aanvulling op de DRR-strategieën door financieringskaders en progressieve niveaus vast te leggen om bij de eerste tekenen van een noodsituatie een noodreactie op gang te brengen. Ook al zijn nieuwe programma's van dit type in Niger, zoals die zijn gelanceerd naar het voorbeeld van OCHA,⁵⁹ bemoedigend, toch worden de DRR-strategieën en de anticiperende acties onvoldoende gefinancierd, verwaarloosd in de coördinatie tussen verschillende overheden of in de decentralisatie van de reacties.⁶⁰

⁵³ *Ibid*

⁵⁴ OCHA (augustus 2022) [Niger - Flash Update # 2: Balans van de overstromingen in Niger \(op 21 augustus 2022\)](#).

⁵⁵ In 2021 waren de humanitaire noden van de Sahel-landen (2,3 miljard dollar) gemiddeld slechts voor 43% gefinancierd, tegen 61% in 2020. Halverwege het jaar 2022 bleek de humanitaire oproep voor Niger voor 24% gefinancierd te zijn. Gegevens afkomstig van [OCHA](#).

⁵⁶ Jameel Observatory, Oxfam, Save the Children (2022) [Dangerous Delay 2: The Cost of Inaction](#).

⁵⁷ Gerber and Mirzabaev (2017) [Benefits of Action and Costs of Inaction: Drought Mitigation and Preparedness – A Literature Review](#).

⁵⁸ Idris (2018) [Cost-effectiveness in humanitarian work: preparedness, pre-financing and early action](#).

⁵⁹ Anticipation Hub (2022) [A new OCHA-facilitated project to protect the most vulnerable people in Niger from drought](#).

⁶⁰ REAP (2021) [Anticipatory Action: The Enabling Environment Case Studies \(Niger\)](#).

LOKALE ACTIES, GLOBALE LESSEN

December 2022 – *Klimaat en voedselonzekerheid in Niger*

© Videofragmenten Ali Tondi Moctar

De preventie van ondervoeding bij kinderen is een kernactiviteit van CADEV Niger in de regio Maradi, in het zuiden van het land. In het kader van deze aanpak worden gezondheidswerkers per gemeenschap opgeleid en worden voedzame recepten op basis van lokale producten uitgedeeld.

Opdat ze meer efficiënt zullen zijn, dienen preventieve strategieën **verankerd te zijn in principes van lokalisering en de gemeenschappen die direct geraakt zijn, dienen zelf te worden betrokken bij de aanpak.**⁶¹ Voor de acties van Caritas in Niger zijn het de plaatselijke autoriteiten, organisaties en gemeenschappen zelf die de risico's analyseren en plannen opstellen om risico's op rampen te beperken. Tegelijkertijd moeten donoren en nationale autoriteiten ook steun verlenen aan lokale reacties op de klimaatopwarming. Bij wijze van voorbeeld: **in 2021 heeft het middenveld, zowel nationaal als lokaal, amper 0,4% van de humanitaire financiering in drie Sahel-landen ontvangen.**⁶² Deze percentages staan haaks op de beloften van het in 2016 gestarte "Grand Bargain"-proces, dat humanitaire donoren ertoe verbindt 25% van de financiering rechtstreeks aan lokale actoren toe te wijzen. Tevens worden de kleinschalige boeren uit Niger en elders het meest getroffen door grillen van het klimaat, maar ontvangen slechts 1,7% van de internationale middelen die worden uitgetrokken voor klimaatacties, waaronder de klimaatadaptatie.⁶³

Agro-ecologie als pijler van duurzame voedselsystemen

De schade die door klimaatrampen wordt aangericht, onderstreept de noodzaak om **de landbouw- en voedselsystemen onder de loep te nemen en te lokaliseren zodat ze inclusiever worden en beter bestand zijn tegen schokken op de lange termijn.**

Agro-ecologie wordt wijd en zijd erkend als een **geheel van landbouwpraktijken en een economisch en maatschappelijk model waarmee je kan inspelen op de grote klimaat- en voedseluitdagingen** in Niger en de Sahel-regio.⁶⁴ Agro-ecologische praktijken, zoals het herstel van de bodem, herbebossing en polycultuur, ondersteunen adaptatiestrategieën die

⁶¹ De lokalisering van de hulp is een collectief proces van de diverse spelers uit het humanitaire systeem (donoren, Verenigde Naties, ngo's) dat bedoeld is om lokale spelers een meer belangrijke en meer centrale rol te geven. Voor meer informatie: lees "Lokale verankering en reactievermogen: de pijlers van de noodacties van Caritas" in Caritas International België (2021) [Lokale acties, globale lessen: De kwetsbaarheid overwinnen in DR Congo](#).

⁶² Gegevens afkomstig van [OCHA](#).

⁶³ IFAD (2020) [Examining the climate finance gap for small-scale agriculture](#).

⁶⁴ Agro-ecologie past ecologische principes toe op de landbouw om de interacties tussen planten, dieren, mensen en de natuur te optimaliseren terwijl duurzaamheid en rechtvaardigheid centraal staan in de voedselsystemen. Agro-ecologie maakt gebruik van plaatselijk beschikbare middelen en kennis en past zich, ongeacht de context, aan de realiteit van de familiale landbouw aan.

LOKALE ACTIES, GLOBALE LESSEN

December 2022 – Klimaat en voedselonzekerheid in Niger

ervoor zorgen dat voedselproductiesystemen beter bestand zijn tegen rampen en minder afhankelijk worden van fossiele energie.⁶⁵ De voordelen van agro-ecologie op het vlak van voedselzekerheid zijn eveneens al aangetoond,⁶⁶ zowel kwantitatief als kwalitatief. Deze aanpak is ook nuttig om armoede – een factor die op haar beurt de kwetsbaarheid voor het klimaat beïnvloedt – te bestrijden door een waardig inkomen voor de kleinschalige landbouwers te verzekeren via diversificatie van de inkomstenbronnen en de versterking van de plattelandseconomie. In het geval van Niger stelt dit de plattelandsgemeenschappen in staat de gevolgen van misoogsten als gevolg van droogte en woestijnvorming te compenseren. De lokalisering van de landbouw- en voedselproductie zorgt ervoor dat men minder afhankelijk is van markten die verzwakt zijn door onzekerheid en oneerlijke handel - (inter)nationale en regionale instabiliteit die ondanks fysieke afstanden een directe lokale impact kunnen hebben.

Caritas promoot het gebruik van agro-ecologische praktijken. Deze aanpak blijkt bijzonder efficiënt in een land als Niger waar toegang tot water en woestijnvorming uitdagingen van formaat vormen.

Er zit ook een sociale en politieke dimensie aan agro-ecologie. Het is immers een pleidooi voor de gelijkheid en betrokkenheid van doelgroepen in de marge van de samenleving – families met kleine lapjes grond, waar vrouwen de leiding hebben, de allerarmsten. Deze families zijn erg kwetsbaar voor klimaat- en voedselrisico's omdat ze minder toegang tot hulpbronnen hebben. Uit een onderzoek van CADEV Niger over het recht op voedsel bleek dat dit recht wel degelijk in de wetten en de grondwet van Niger opgenomen is, maar dat er veel meer moet worden gemobiliseerd om de lokale politiek hiervoor warm te maken. In het kader van de agro-ecologische transitie zal men dus ook de capaciteiten van de plattelandsgemeenschappen verder moeten ontwikkelen om hun belangen en rechten bij de autoriteiten en de politieke instanties te verdedigen.⁶⁷

Ook al staat buiten kijf dat agro-ecologie zeker kan helpen om de voedselzekerheid te vergroten en de aanpassing aan het klimaat te vergemakkelijken, **toch komt de overgang**

⁶⁵ Voor een samenvatting van deze onderzoeken, zie CGIAR (2021) [Agroecology and climate change rapid evidence review: Performance of agroecological approaches in low- and middle- income countries](#).

⁶⁶ HLPE (2019) [Agroecological and other innovative approaches for sustainable agriculture and food systems that enhance food security and nutrition](#).

⁶⁷ Voor meer informatie over de programma's van Caritas over dit onderwerp, zie [COHERENCE Niger](#).

LOKALE ACTIES, GLOBALE LESSEN

December 2022 – Klimaat en voedselonzekerheid in Niger

naar agro-ecologie maar moeizaam op gang, zowel in Niger als wereldwijd. In Niger is er slechts beperkte politieke steun voor agro-ecologie en er zijn nog andere obstakels, waaronder een beperkte toegang tot financiering, zaaigoed en organische meststoffen, en ook landroof.⁶⁸ Hoewel de regering van Niger heeft aangekondigd de komende vijf jaar 15% van de nationale begroting aan landbouw te willen besteden,⁶⁹ werd deze belofte nog niet nagekomen en wordt agro-ecologie slechts met moeite in het overheidsbeleid opgenomen.⁷⁰ In het kader van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking heeft de Coalitie tegen de Honger erop gewezen dat slechts 16% van de financiering voorzien voor landbouw steun gaf aan agro-ecologie,⁷¹ terwijl een recente evaluatie van de internationale klimaatfinanciering van België een gebrek aantrof aan "duidelijke richtsnoeren wat betreft de soort van landbouwmodellen die moet worden ondersteund".⁷² Andere benaderingen, zoals landbouw die "climate-smart" is, willen evenzeer de duurzaamheid van voedselsystemen verbeteren; maar deze benaderingen mikken vooral op bepaalde aspecten (klimaat, effectiviteit van meststoffen) en geven geen systemisch antwoord op de klimaat- en voedseluitdagingen en de ongelijkheid in al haar vormen.⁷³

De onderschatte rol van de menselijke mobiliteit

Naast de beperking van risico's op rampen en de transformatie van voedselsystemen, **kan menselijke mobiliteit ook een rol spelen in de strategie van Niger en de Sahel om zich aan te passen aan de klimaat- en voedselproblemen.** Voedselcrisissen en rampen zetten individuen en families ertoe aan om te migreren, op zoek naar alternatieve inkomstenbronnen of gewoon bescherming. Migratie kan echter binnen een bepaald kader als voordeel hebben dat voedselsystemen en voedselzekerheid ondersteund worden door transfers van fondsen, die vaak groter zijn dan het bedrag van de ontwikkelingssteun, en andere soorten van transfers (technologie, kennis).⁷⁴ Dit is met name het geval tijdens overbruggings- of droogteperiodes in Niger, waar 'circulaire migratie' naar buurlanden (Nigeria, Libië, Algerije) families kan helpen om beter om te gaan met een tekort aan voedsel en inkomsten.⁷⁵ Migratie kan dus zowel voortvloeien uit het gebrek aan uitvoering van andere aanpassingsstrategieën (DRR, agro-ecologie) als uit een positieve benadering op het vlak van ontwikkeling en klimaatbestendigheid.

⁶⁸ IPES-Food (2020) [The added value\(s\) of agroecology: unlocking the potential for transition in West Africa.](#)

⁶⁹ ANP (2021) [Le Président Mohamed Bazoum prévoit d'investir 15% du budget national dans le secteur agricole durant les 5 prochaines années \(President Mohamed Bazoum wil de komende vijf jaar 15% van de nationale begroting in de landbouwsector investeren\).](#)

⁷⁰ Amadou, Cantoreggi et Jaubert (2018) [Les Nigériens nourrissent les Nigériens: quelles perspectives pour les exploitations familiales ? \(Nigerianen voeden Nigerianen: wat zijn de vooruitzichten voor familiale boerderijen?\)](#)

⁷¹ CCF (2020) [Naar officiële ontwikkelingshulp die de omschakeling naar agro-ecologie ondersteunt](#)

⁷² Special Evaluation Office of the Belgian Development Cooperation (2021) [Evaluation of international climate finance. How is Belgium tackling the global climate challenge in vulnerable countries?](#)

⁷³ CCF (2021) [Agro-ecologie als motor om voedselsystemen te transformeren.](#)

⁷⁴ Voor een meer grondige analyse van het verband tussen migratie en ontwikkeling, zie het rapport van Caritas International België (2019) [Ons Gemeenschappelijk Huis.](#)

⁷⁵ Voor meer details en getuigenissen, zie Caritas International België (2019) [Circulaire migratie en voedselzekerheid in Niger.](#)

LOKALE ACTIES, GLOBALE LESSEN

December 2022 – Klimaat en voedselonzekerheid in Niger

"Ik ga regelmatig naar Nigeria om mijn familie te eten te kunnen geven. Maar de oogsten zijn schamel, we kunnen er niet lang van leven. Alles is na drie maanden op."

- Amadou, 31 jaar, woont in de regio Zinder, in het zuidoosten van Niger.

In een recente strategienota van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking – "Migratie als hefboom voor duurzame ontwikkeling" – wordt ervoor gepleit om **"het migratiethema stelselmatig en transversaal te integreren in het beleid, de strategie, programma's en interventies"**.⁷⁶ Het is belangrijk om het beleid en acties rond voedselzekerheid en aanpassing aan het klimaat bij te sturen op basis van de rol die migratie speelt in de strategieën van weerbaarheid van de betreffende gemeenschappen en regio's. Zo kan men ervoor zorgen dat we niemand achterlaten. Ook niet de families die niet bij machte zijn om te migreren. Deze transversale visie vormt **een aanvulling op de agro-ecologische principes, als een systeembenadering die zowel economische als sociale voordelen oplevert**, en die gestoeld is op rechten en billijkheid. De integratie van de verschillende bevolkingsgroepen die zich in Niger verplaatsen (vluchtelingen, ontheemde personen door conflicten, slachtoffers van klimaatrampen) in de strategieën kan ook een positief effect hebben op het milieubeheer en de conflictpreventie, met name door de exploitatie van de steeds beperkter wordende hulpbronnen te omkaderen (zie ook de analyses van Burundi en Oeganda in deze publicatie).

Deze inspanningen om het beleid meer coherent te maken, worden echter nog altijd ondermijnd door het (Europese) beleid dat gericht is op het voorkomen van migratie en het bestrijden van de 'grondoorzaken' daarvan.⁷⁷ In plaats van een repressieve aanpak zouden we moeten kiezen voor veilige en reguliere migratiekanalen, als mechanismen die helpen om migratie te laten bijdragen tot sterke voedselsystemen: de slaagkansen van deze positieve inbreng houden rechtstreeks verband met de beschikbaarheid van toegankelijke, veilige en duurzame migratiemogelijkheden. Een **regionaal en internationaal beleid van vrij verkeer versterkt de positieve impact van migratie op de voedselzekerheid en de klimaatadaptatie en minimaliseert tegelijkertijd de risico's van irreguliere routes** die meer bepaald leiden tot de uitbuiting van mensen die zich verplaatsen. Officiële ontwikkelingshulp moet gericht zijn op de bestrijding van armoede en voedselonzekerheid, waarbij de mobiliteitskeuzes van mensen worden gegarandeerd en wordt voorkomen dat zij bij gebrek aan alternatieven gedwongen worden te migreren.

⁷⁶ DGD (2022) [Strategienota: Migratie als hefboom voor duurzame ontwikkeling](#).

⁷⁷ Voor een recent voorbeeld uit Niger, zie European Commission (2022) [Strengthening cooperation in the fight against migrant smuggling: the European Union and Niger launch operational partnership to tackle migrant smuggling](#).

> **AANBEVELINGEN om een antwoord te bieden op de voedselonzekerheid en om bij te dragen tot de klimaatadaptatie in Niger**

Op korte termijn, **dringend inspelen op de humanitaire oproepen voor Niger en de Sahel in 2022-2023 en in de toekomst** om de humanitaire actoren in staat stellen te voorzien in de voedselzekerheid en voedingsbehoeften van miljoenen mensen die het slachtoffer zijn van de huidige grootschalige crisis.

Op middellange en lange termijn, de oorzaken van voedsel- en klimaatonzekerheid aanpakken:

1. Investeren in lokale structuren en in de preventie van klimaat- en voedselrisico's

- Bijzondere **aandacht schenken aan de vermindering van risico's en anticiperende acties in de financiering en programma's die te maken hebben met de aanpassing aan het klimaat;**
- In overeenstemming met de engagementen van de "Grand Bargain", **rechtstreeks lokale actoren prioritair ondersteunen, zowel inzake klimaatfinanciering als op het vlak van samenwerking.**

2. De agro-ecologie ondersteunen teneinde de voedselsystemen om te vormen

- Ervoor zorgen **dat de implementatie van de nieuwe regionale klimaat- en bilaterale portefeuilles van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking rekening houdt met Klemtonen binnen de strategie voor landbouw en voedselzekerheid (2021)**, om de transitie naar duurzame en veerkrachtige systemen die gebaseerd zijn op de principes van de agro-ecologie te ondersteunen;
- Zorgen voor een coherent Belgisch beleid in alle sectoren (landbouw, handel, defensie, water, onderwijs, milieu), van het lokale tot het nationale en internationale niveau, **zodat de maatschappelijke en milieudoelstellingen** van de omvorming van de voedselsystemen niet worden ondermijnd.

3. Menselijke mobiliteit een transversaal karakter geven in het beleid en de programma's

- **Waarmaken en evalueren van de integratie van de doelstellingen van de Strategienota van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking "Migratie als hefboom voor duurzame ontwikkeling" (2022)** in het kader van de acties en nieuwe bilaterale en regionale samenwerkingsprogramma's in Niger en de Sahel;
- Ondersteunen van de **uitbouw van veilige en reguliere migratiekanalen en de toepassing van mobiliteitsbeleid in de regio** om de voordelen van migratie voor de voedselzekerheid en als aanpassingsstrategie te bevorderen.

Liefdadigheidstraat 43
1210 Brussel – België
T +32 2 229 36 11
advocacy@caritasint.be
www.caritasinternational.be

Redactie door Victor Beaume

Bijdragen van Marie Laure Cichon, Chetima Mai Moussa, Cathrine Meda, Felix Mutwe, Emmanuel Nibogora, Guillaume Schneider, Jean-Yves Terlinden (Caritas International België), Pater Francis Xavier Magezi (Caritas Hoima - HOCADEO), Abdoul Illo (CADEV Niger), Innocent Nkeraguhiga (CDJP Muyinga-Burundi)

Bewerkingen door Gilles Cnockaert en Tom Devriendt

Opmaak door Céline Abdel Jalil

Omslagfoto © Johanna De Tessières

Publicatie van Caritas International, Liefdadigheidstraat 43, 1210 Brussel – België

Datum: December 2022

Met de steun van de Belgische Ontwikkelingssamenwerking (DGD)

België

partner in ontwikkeling

De informatie in deze publicatie is niet noodzakelijk een weergave van het standpunt of de opvattingen van de Belgische overheid.

**Deze editie maakt deel uit van
"Lokale acties, globale lessen", een
publicatiereeks over de politieke lessen die
kunnen worden getrokken uit de engagementen
van het Caritas-netwerk in kwetsbare situaties.**

Caritas eigent zich het recht toe niet verantwoordelijk gesteld te worden voor de juistheid en de volledigheid van de informatie in deze publicatie.